Εννέα Οδοί ονομαζόταν η πόλη των Ηδωνών και εννιά δρόμοι οδηγούσαν σ' αυτήν. Βρισκόταν πάνω στον Στρυμόνα, σε εξαιρετικά στρατηγικό σημείο. Όταν οι Πέρσες πέρασαν από εκεί, έθαψαν ζωντανούς «προς τιμή του ονόματος» εννιά αγόρια κι εννιά κορίτσια. Πήραν από τους Αθηναίους και την γειτονική Ηιόνα. Ο Κίμωνας την πήρε πίσω μετά από στενή πολιορκία (469 π.Χ.). Μετά, βάδισε με στρατό εναντίον των Εννέα Οδών, που όμως εποφθαλμιούσαν και οι Μακεδόνες αλλά και οι κάτοικοι της Θάσου. Απέτυχε να τις κυριεύσει όπως, στα 497 π.Χ. είχε αποτύχει κι ο Αρισταγόρας από τη Μίλητο. Μερικές δεκαετίες αργότερα, τα πράγματα είχαν αλλάξει.

Ο βασιλιάς των Μακεδόνων Περδίκκας Β' αντιμετώπιζε προβλήματα στο εσωτερικό της χώρας του κι ευχαρίστως δέχτηκε να κλείσει συμμαχία με τους Αθηναίους. Με ορμητήριο την Ηιόνα, οι Αθηναίοι αυτή τη φορά δεν δυσκολεύτηκαν να απωθήσουν τους Ηδωνούς από τις Εννιά Οδούς. Ο γιος του στρατηγού Νικία, Άγνωνας, έφτασε στην περιοχή με αποίκους αλλά και «γείτονες» κι έκτισε την πόλη Αμφίπολη. Έμελλε να γίνει η πιο ένδοξη της Μακεδονίας. Περιβαλλόταν από το ποτάμι στις τρεις πλευρές της, καθώς κτίστηκε πάνω σε ημικυκλική καμπή, κι έλεγχε όλους τους δρόμους προς το εσωτερικό. Ισχυρά τείχη την προστάτευσαν. Η Ηιόνα έγινε το επίνειό της.

Η ίδρυση της Αμφίπολης έγινε δεκτή με μεγάλη δυσαρέσκεια από τους κατοίκους των ελληνικών αποικιών στη Χαλκιδική. Είχαν να αντιμετωπίσουν την αυξανόμενη πίεση των Μακεδόνων, δέχονταν τις επιπτώσεις από την επεκτατική πολιτική του κράτους των Οδρυσών και ξαφνικά τους προέκυψαν και Αθηναίοι ανταγωνιστές. Συνέπηξαν ομοσπονδία με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων τους. Οι Αθηναίοι αντέδρασαν καθορίζοντας νέα ποσά ως εισφορές στο «συμμαχικό ταμείο» καθώς όλες οι εκεί πόλεις ήταν ενταγμένες στην Αθηναϊκή συμμαχία. Της Ποτίδαιας για παράδειγμα, η εισφορά, από έξι τάλαντα τον χρόνο, πήγε 15. Ο ανταγωνισμός οξύνθηκε τα επόμενα χρόνια και ήταν «σύμμαχοι» των Αθηναίων αυτοί που, κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, οδήγησαν τους Σπαρτιάτες του Βρασίδα να καταλάβουν την πόλη (424 π.Χ.).

Δυο χρόνια αργότερα (422), ο Αθηναίος Κλέων με στρατό από την Ηιόνα βρέθηκε μπροστά στην Αμφίπολη. Η μάχη που ακολούθησε, εξελίχθηκε σε ήττα των Αθηναίων, ενώ οι δυο αρχηγοί (Κλέωνας και Βρασίδας) σκοτώθηκαν. Την επόμενη χρονιά (421), με την «Ειρήνη του Νικία», η Αμφίπολη επιστράφηκε στους Αθηναίους. Αντέδρασαν όμως οι Αμφιπολίτες οι οποίοι αρνήθηκαν να ξαναμπούν στο αθηναϊκό άρμα.

Μισό αιώνα αργότερα, το Κοινό της Χαλκιδικής, η Αμφίπολη αλλά και οι Μακεδόνες του Αλεξάνδρου Β' που επηρεαζόταν από τους Θηβαίους του Πελοπίδα, βρέθηκαν στο αντίπαλο της Αθήνας στρατόπεδο. Στα 368 π.Χ., οι Αθηναίοι έστειλαν στόλο υπό τον Ιφικράτη να πάρει την Αμφίπολη. Προσπάθησε επί τρία χρόνια αλλά δεν τα κατάφερε καθώς την πόλη βοήθησε και ο στρατός των Μακεδόνων. Στα 364, στην Αμφίπολη εγκαταστάθηκε μακεδονική φρουρά. Την απέσυρε, πέντε χρόνια αργότερα (359 π.Χ.), ο τότε νέος βασιλιάς της Μακεδονίας, Φίλιππος Β'. Όταν ο Φίλιππος σταθεροποιήθηκε στον θρόνο του κι ασφάλισε τα σύνορά του, αποφάσισε να πάρει την Αμφίπολη οριστικά. Η μακεδονική στρατιά κινήθηκε εναντίον της πόλης.

Οι Αμφιπολίτες τα χρειάστηκαν. Θέλοντας και μη, στράφηκαν στους Αθηναίους ζητώντας τους βοήθεια. Ο Φίλιππος ζήτησε από τους Αθηναίους να μην ανακατευτούν κι έδωσε υπόσχεση ότι θα κυριεύσει την Αμφίπολη απλά για να τους την παραδώσει «ως εγγύηση φιλίας». Ήταν τότε τα πρώτα χρόνια του Φιλίππου κι ακόμα δεν είχε εκδηλωθεί το σχέδιό του να επιβληθεί σ' όλη την Ελλάδα. Οι Αθηναίοι πείστηκαν να μη βοηθήσουν τους Αμφιπολίτες. Η πόλη έπεσε στους Μακεδόνες και έμεινε υπό την κατοχή τους ως την εποχή της ρωμαιοκρατίας (168 π.Χ.).

Στην Αμφίπολη οδήγησε τους Μακεδόνες από την Πέλλα ο Μέγας Αλέξανδρος κι από εκεί ξεκίνησε την εκστρατεία του στην Ασία. Και στην Αμφίπολη σφάχτηκαν η Ρωξάνη κι ο γιος της Αλέξανδρος, όταν ο Κάσσανδρος θέλησε να ξεμπερδεύει με τους απογόνους του στρατηλάτη.

Ο νικητής των Ελλήνων, Ρωμαίος στρατηγός Αιμίλιος Παύλος, εγκαταστάθηκε στην Αμφίπολη και την έκανε έδρα των δραστηριοτήτων του, αφού πρώτα τέλεσε εκεί τις ευχαριστήριες προς τους θεούς θυσίες. Η πόλη εξελίχθηκε σε πρωτεύουσα του εκεί τμήματος της αυτοκρατορίας και γνώρισε μεγάλη ακμή καθώς από εκεί περνούσε και η Εγνατία οδός.

Στα 535 (μ.Χ.), μετονομάστηκε σε Άμφιπο, μετά Ποπολία κι έπειτα Χρυσόπολη, από το όνομα ενός βυζαντινού φρουρίου που κτίστηκε στην περιοχή.

Κάποια στιγμή, καταστράφηκε. Ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος την ξανάκτισε (1341) αλλά και πάλι η πόλη γνώρισε την καταστροφή κι εγκαταλείφθηκε.

(protagon.gr, 13.8.2014)